

NÁRODOPISNÁ
MUZEA
V PŘÍRODĚ

NĀRODOPISNĀ MUZEĀ V PŘÍRODĚ

NÁRODOPISNÁ MUZEA V PŘÍRODĚ

**TEORETICKÁ A METODICKÁ
VÝCHODISKA K REALIZACI**

ROŽNOV POD RADHOŠTĚM 1981

NAŠE MUZEA V PŘÍRODĚ

Vznik muzeí v přírodě bývá pokládán za událost takřka současnou, východiska tohoto procesu však nacházíme již v 19. století. Vlna ekonomicky podmíněného zájmu o lid, jeho problémy, životní styl i životní a pracovní prostředí, vzniká v druhé polovině 18. století. Přinášela s sebou i snahu poznávat systém života a bydlení prostého vesničana. Tato snaha se ve shodě se soudobou úrovní teoretického myšlení omezovala zpočátku na sledování zjevů výlučných až kuriózních. Svě zvýraznění našla v uplatnění filozofie osvícenství, ve vytváření bukolických pastýřských selanek, v anakreontských náladách soudobé kultury. Jako doklad bývá často uváděn pokus Charlese Victora de Bonstetтена, který navrhl roku 1799 soustředit některé lidové stavby v zámeckém parku v dánském Fredenborgu.

Polabské muzeum, Přerov n. Labem

Valašské muzeum v přírodě, Rožnov p. Radhoštěm

Nejedná se však o pokus ojedinělý, podobné akce známe i z našich zemí. Při nejrůznějších příležitostech byly předváděny lidové stavby i s předváděním obyčejů, písní a tanců. Už tyto pokusy neměly vyloženě zábavný charakter, avšak další etapa prezentace lidové architektury, nesená vlnou vlastenectví a národního nadšení, přinášela již vážné pokusy typoloické, historické či regionální klasifikace. Zde je třeba připomenout expozice lidového stavitelství na světové výstavě ve Vídni roku 1873, maďarské výstavy v letech 1885 a 1896, pražské výstavy v letech 1891 a 1895, výstavu v Rize roku 1896 atd.

Současně s expozicemi na výstavách však vznikají již i první institucionální projevy těchto snah — první muzea v přírodě. Roku 1891 je otevřen proslulý stockholmský Skansen. Původní koncepce jeho zakladatele A. Hazelia směřovala k prezentaci stavitelství ve Skandinávii ukázkou vždy jednoho dvoru z jedné oblasti bez vyjádření urbanistických a společenských vztahů.

Po něm následuje celá řada dalších muzeí, nejprve ve Skandinávii, později v dalších evropských zemích. Tato muzea většinou nekriticky přejímala Hazeliovu koncepci. Zvláště významné je otevření muzea v Lillehammeru, kde jeho tvůrce A. Sandvig prosadil už roku 1904 důslednou sociální strukturu expozice, čímž otevřel novou kapitolu v koncepci muzeí v přírodě.

Valašské muzeum v přírodě, Rožnov p. Radhoštěm

V našich zemích docházelo v období před 2. světovou válkou pod vlivem celoevropských snah k pokusům o vznik muzeí v přírodě. Již v této době se začaly vyhraňovat rozličné koncepční záměry, kládoucí si za cíl: a) pouhou záchranu jednotlivých objektů bez ohledu na jejich společenský obsah a urbanistické vztahy, b) komplexní přístup k rekonstrukci historického prostředí s kulturně výchovným působením. Řešení těchto teoretických sporů prakticky přežívá až do současnosti. Ze všech těchto pokusů se však podařilo realizovat jen jediný — Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Až socialistická společnost vytvořila podmínky pro prosazení těchto tendencí a umožnila dynamický rozvoj v rámci celé československé kultury, zvláště pak na poli péče o památky i jejich plné politicko-výchovné využití.

Dnes se v ČSR buduje 5 muzeí v přírodě, přičemž významné místo v ochraně památek lidového stavitelství má vytváření rezervací. V SSR se buduje 7 muzeí v přírodě, a další tři jsou v stadiu přípravy. Záchrana a ochrana objektů lidové architektury má již několik desetiletí ustálenou formu, a to a) ochrana „in situ“ — na místě, b) ochrana přenesením a vybudováním muzea nebo expozice v přírodě. První forma je typická pro památkovou péči, druhá pro muzea. Přestože dosud neustaly diskuse mezi ortodoxními zástupci jedné i druhé teorie a bylo shromážděno množství „přesvědčivých“ argumentů ve prospěch jedné či druhé strany, život ukázal, že obě

formy, uplatněné adekvátně na pravém místě, v pravý čas, důsledně respektující regionální i vlastní specifika, plní důležitou úlohu zachrany komplexním způsobem, navzájem se doplňující. Jejich výsledné cíle jsou odlišné, avšak nejsou v protikladu, právě naopak, znásobují šířku možností společenského využití zachráněných památek a zpestřují jejich začlenění do současného organismu společnosti a do jeho životního prostředí. Obě formy mají společný základ — uchování památky — objektu anebo souboru objektů lidového stavitelství v jejich původní historické podobě — formě. Odlišnosti spočívají především ve funkčním využití.

Nejnovější poznatky i současná praxe výstavby muzeí v přírodě v ČSSR jsou dokladem rozvíjení dalších možností kombinace obou forem ochrany. Dochází k prolínání obou forem, avšak kulturně výchovné využití formou expozice zůstává doménou muzeí. Proto není důležité, kdo je provozovatelem objektu, pokud nepožadujeme po expozici výlučně sanitární funkci. Cílem expozice je podle předem připraveného záměru cílevědomě shromažďovat ty doklady, které z hlediska komplexní prezentace historického modelu skutečnosti mají přímou bezprostřední výpovědní hodnotu.

Výstavbu muzeí v přírodě v ČSSR si nelze představit jako vytržený fenomén, bez souvislosti s dynamickým rozvojem tohoto úseku muzejnictví ve všech státech socialistické soustavy. Zde nabývá

Valašské muzeum v přírodě, Rožnov p. Radhoštěm

Valašské muzeum v přírodě, Rožnov p. Radhoštěm

osobitých rysů především v oblasti zdůrazňování společensko-třídních a kulturních aspektů v kulturně výchovném působení budovaných muzeí v přírodě. V SSSR se buduje více než 20 muzeí v přírodě, v PLR více než 30, v RSR 16, v MLR 23, v NDR 8, v BLR 2.

Vysoká návštěvnost muzeí v přírodě je dokladem jejich neustále stoupající popularity mezi návštěvníky, přičemž s dalším rozvojem civilizace a zánikem tradičních forem způsobu života bude jejich význam nadále růst. Tím naléhavější se pak jeví úkol racionálního využití všech kapacit, které společnost do výstavby muzeí v přírodě vkládá.

Valašské muzeum v přírodě, Rožnov p. Radhoštěm

ZÁKLADNÍ POJMY UŽIVANÉ PŘI VÝSTAVBĚ MUZEÍ V PŘÍRODĚ

Terminologie obsahuje nejzákladnější pojmy. Bude postupně rozšiřována, doplňována a precizována v nejšířší spolupráci se všemi zainteresovanými institucemi. Zdůrazňujeme, že se v některých ohledech náš výklad různí od terminologie používané ve stavebnictví, umělecké historii, ale někde i od praxe památkové péče, i když jsme se snažili k těmto oborům přihlížet. Specifika výstavby muzeí v přírodě je ovšem natolik odlišná od dosavadní vžitě muzejní a památkové praxe, stejně tak jako od současných pracovních metod ve stavebnictví, že vyžaduje vytvoření vlastního pojmosloví, odpovídajícího potřebám a požadavkům těchto náročných akcí.

1. Muzeum v přírodě Múzeum v prírode

Instituce nebo její zvláštní část usilující o vědeckou interpretaci života a kultury lidu v minulosti formou specializované expozice ve volné přírodě, obsahující prostorové, časové, společenské a přírodní souvislosti. Plní ve své formě nezastupitel-

nou dokumentační a výchovnou úlohu.

2. Speciální expozice Špecializovaná expozícia

Tematicky koncipovaná expozice muzea.

3. Expozice v přírodě Expozícia v prírode

Speciální prezentační forma sloužící kulturně výchovnému využívání sbírkových fondů a tvořící rozhodující složku muzeí v přírodě.

4. Areál muzea Areál múzea

Plocha speciální muzejní expozice (v arech nebo hektarech) obsahující provozní i expoziční objekty a jejich soubory, terénní prvky, zeleň.

5. Objekt Objekt

Uzavřený konstrukční celek schopný stát samostatně, ale tvořící i celky a skupiny. Např. jednotlivé konstrukčně samostatné části usedlosti, hospodářské objekty, ale i ploty, kříže, zvoničky, boží muka nebo doprovodné provozní objekty apod.

6. **Provozní objekt, soubor provozních objektů**
Prevádzkový objekt, súbor prevádzkových objektov
 Nově budované stavby doprovodného charakteru bez historické nebo dokumentační hodnoty. Např. inženýrské sítě (vodovody, elektrorozvody, komunikace, kanalizace), úpravy vodních toků (náhony, splavy, hatě atd.), sociální, provozní, protipožární vybavení expozice apod.
7. **Expoziční objekt**
Expozičný objekt
 Objekt (srov. bod 5) obsahující kulturní a historické hodnoty, plnící dokumentační a výchovnou funkci.
8. **Usedlost**
Usadlosť
 Skupiny objektů, organicky spojené v obytný a hospodářský celek a vymezující plochu dvora, včetně autentické zeleně kolem budov a s případnou návazností na pozemky náležející k usedlosti.
9. **Skupina usedlostí**
Skupina usadlostí
- a) **volná**
volná
 nově vytvořený urbanistický celek z usedlostí bez jakýchkoliv společenskohistorických souvislostí. Patří sem i typ muzea v přírodě, který je tvořen pouhým souhrnem soliterů,
- b) **rekonstrukce části sídelní formy**
rekonštrukcia časti sídelnej formy
 rekonstrukce charakteristické výseče ze zástavby sídelních forem oblasti, tvořené na základě pevných urbanistických hledisek skupinami usedlostí (viz bod 8),
- c) **rekonstrukce sídelní krajiny**
rekonštrukcia sídelnej krajiny
 skupina usedlostí (viz bod 8) tvořících charakteristickou ukázkou urbanistických vztahů celého sídla včetně odpovídající pluziny, případně dalších skupin objektů (srov. bod 10).
10. **Skupina expozičních objektů**
Skupina expozičných objektov
 Urbanisticky pojednaná kopie či rekonstrukce skupiny objektů (viz bod 5), která stojí samostatně a plní specifický hospodářský nebo společenský úkol. Např. skupiny stodol, seníků, vinohradnických staveb, ale i hřbitov apod. Může být začleněna jako součást prezentace skupiny usedlostí (bod 9a, b, c).
11. **Terénní prvek**
Terénny prvok
 Útvar vytvořený přírodou nebo rukou člověka, ovšem bez estetického záměru, pouze jako terénní nahodilost či hospodářská nutnost, jež ovšem dotváří charakter krajiny. Např. meze, hromady kamení, polní (úvozová) cesta, přirozené vodní toky atd.
12. **Zeleň**
Zeleň
- a) **vnější**
vonkajšia
 obklopující areál muzea a vytvářející přirozený rámeček ex-

pozice či nenásilný přechod do volné krajiny,

b) **krycí krycia**

opticky rozdělující expozici na jednotlivé části, korespondující s charakterem místní zeleně, ale bez nutné závislosti na zeleni autentické,

c) **autentická autentická**

rekonstrukce biotopu kolem objektu, usedlosti nebo skupiny usedlostí, včetně nízké i vysoké zeleně, pěstované i přírodní, ovšem podle kritérií daných půdními a klimatickými poměry, drobná zeleň léčivá i okrasná (předzahrádky, květináče atd.) a expozice agrikulturní - pravidelně obdělávané a repro-

dukované kulturní i technické plodiny na specializovaných políčkách a zahradách,

d) **doplňková doplňující**

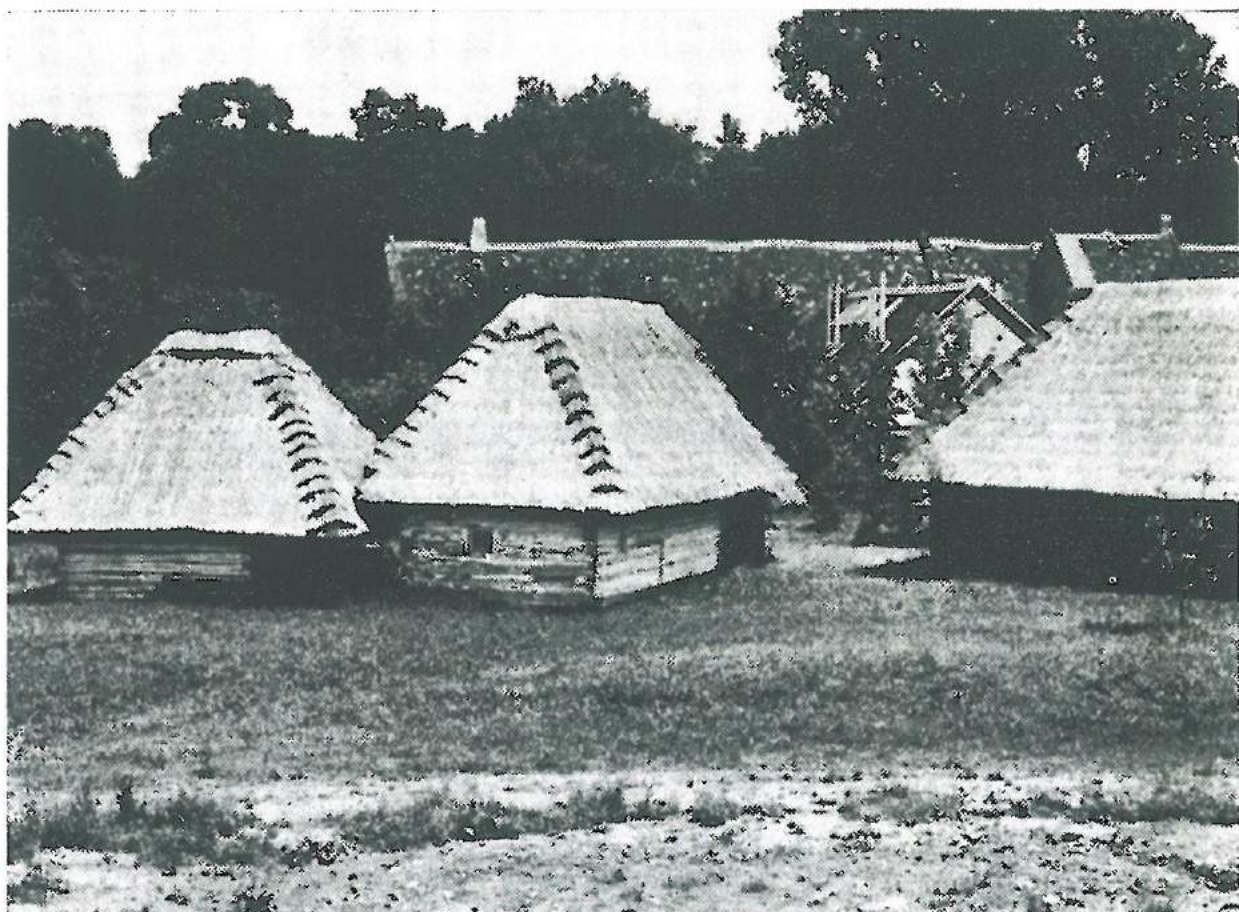
zeleň vyplňující některé části areálu vyhrazené například k oddechu, občerstvení, atd. Trávníky, parkové úpravy, architektonická zeleň ap.

13. **Pomocný sbírkový fond Pomocný zbierkový fond**

Fond předmětů získaný vícenásobnou akvizicí stejných předmětů v terénu nebo kopie podle originálů uložených v depozitáři, jimiž jsou vybavovány objekty v expozici. Fond je veden pouze v prvostupňové evidenci ve zvláštním přírůstkovém seznamu.

Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy, ÚIU Strážnice

Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy, ŮLU Strážnice

Terminologie expozičních objektů podle míry zásahu do jejich hmoty při realizaci v expozici.

1. Originál Originál

Objekt naprosto autentický, převezený a postavený bez výměny jakéhokoliv stavebního dílu, na němž byly provedeny pouze desinfekční a konzervační zásahy a byl nově usazen v rámci expozice. Připouštějí se pouze drobné údržbářské práce, jež by bylo nutno provést i na původním místě, a výměna krytiny.

2. Kópie Kópia

a) částečná vědecká kópie čiasočná vedecká kópia

při transferu provedena výměna jednotlivých architektonických a výtvarných prvků,

b) úplná vědecká kópie úplná vedecká kópia

výstavba objektu z nového materiálu s konečnou exteriérovou úpravou podle původního vzhledu, a to podle

přesné dokumentace a originálu, který ještě v terénu stojí, ale nemůže být do muzea v přírodě přenesen.

3. **Vědecká rekonstrukce**
Vedecká rekonštrukcia

a) **částečná vědecká rekonstrukce**
čiasťočná vedecká rekonštrukcia

objekt nebo usedlost v terénu jako celek neexistuje, ale je možné jej zrekonstruovat, exteriér i interiér, na základě historickoetnografické a architektonické studie analogických objektů ještě v terénu existujících a dostupných archivních dokumentů o původním objektu,

b) **úplná vědecká rekonstrukce**
úplná vedecká rekonštrukcia

objekt či usedlost již v terénu neexistuje a nejsou ani recentní analogické objekty.

Výstavba je provedena pouze podle dokumentace vyhotovené z archivních pramenů (písemných, obrazových a kresebných).

4. **Účelová kopie nebo účelová rekonstrukce**
Účelová kópia alebo účelová rekonštrukcia

Při dodržení základních kritérií bodů 2a, 2b, 3a, 3b je možno objekt nebo usedlost realizovat, ovšem se zvláštním zásahem do vnitřní dispozice budovy nebo dvora, a to vzhledem ke specifické poslání objektu nebo usedlosti v rámci muzea v přírodě, jako např. pro specializované výstavy, dílny, depozitní prostory atd. V tomto případě bude mít dokumentační hodnotu jen vnější forma staveb a případné urbanistické vazby k dalším objektům nebo usedlostem skupiny.

Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy, ÚLU Strážnice

METODICKÁ A TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRO VÝSTAVBU MUZEÍ V PŘÍRODĚ

Metodická východiska považujeme za rozhodující při fundovaném a odpovědném přístupu k výstavbě muzeí v přírodě. Základní členění je chronologické, jak by měly jednotlivé etapy v optimálním případě na sebe navazovat (arabská čísla). Vnitřní členění (písmena) je samozřejmě možno realizovat v různém pořadí podle lokálních podmínek. Podtrhujeme, že se jedná o ideální model, který ovšem může přinést základní vodítka. Případné doplňky zařazujeme mezi jednotlivé etapy.

1. Ujasnění koncepce

a) Regionální předpoklady

Rozhodnout na základě celostátní koncepce, zda region či oblast vyžadují výstavbu některého typu muzea v přírodě.

b) Typologické zařazení

Jaký druh muzea v přírodě pro tento region vyhovuje, a to v úzké návaznosti na stávající síť muzeí a systém památkové péče.

c) Historické vymezení

Zvážit, do jaké historické epochy základní muzejní fond vro-
čít.

d) Určení tematického zaměření

Jaká specifika bude v expozici prezentována v návaznosti na celostátní koncepci, a to vedle samostatného domového a sídelního typu.

2. Odborně vědecké podmínky realizace

Na základě vědeckého výzkumu lidové kultury celé oblasti:

a) posoudit sbírkotvorné předpoklady,

b) vymezit přesně oblast, jejímž reprezentantem bude navrhované muzeum,

c) provést průzkum lidového stavitelství s inventarizací objektů v terénu,

d) předběžné vytypování a hodnocení objektů a ostatních komponentů,

e) analyzovat výběr stavenišť z hlediska položení v prezentované oblasti.

Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy, ÚLU Strážnice

3. Přírodní podmínky realizace

- a) Zhodnotit výběr staveniště z hlediska porovnání s původním terénem a jeho typu v regionu.
- b) Výběr staveniště volit s účastí nezbytných prvků krajiny (vodní tok, lesní porost, charakteristický reliéf terénu, charakteristické klimatické a geologické podmínky).
- c) Výběr staveniště volit s ohledem na přírodní makroprostředí.

4. Ekonomicko-technické podmínky realizace (garance návštěvnosti)

- a) Řešit provozní návaznost na další přírodní pozoruhodnosti v okolí (zoo, botanická zahrada, přírodní rezervace, CHKO, národní park, krajinný přírodní typ, typ zemědělské krajiny).
- b) Analyzovat vztah k městské aglomeraci (vzdálenost, velikost a význam aglomerace, možnost ubytovacích, stravovacích, zdravotnických a speciálních služeb aglomerace muzeu, veřejná hromadná doprava).
- c) Řešit vztah k trasám turistického ruchu a k rekreačním oblastem.
- d) Analyzovat možnosti dopravy všeho druhu a situování v regionu.
- e) Řešit napojení na sítě (energetika tepelná, elektrická, plynová), napojení na městské osvětlení, telefonní síť, požární

Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy, ULU Strážnice

signalizaci, rozhlas apod., napojení na vodovod a kanalizaci, řešit způsoby čištění a vývozu odpadků.

5. Organizační podmínky realizace

- a) Výběr investora garantujícího realizaci výstavby.
- b) Výběr instituce schopné výstavbu realizovat z hlediska všech potřebných speciálních oborů a z hlediska kapacitního vybavení.
- c) Výběr uživatele schopného zajišťovat úkoly provozu.

6. Přípravné práce výstavby

Každé fázi přípravy výstavby musí předcházet vědecký výzkum, ze kterého musí vycházet všechny přípravné dokumenty:

a) Historicko-etnografická příprava

Podrobná historicko-etnografická studie záměru expozice pro konkrétní region, až na úroveň výběru domových a sídelních typů, jež musí být v expozici zastoupeny s podchyčením sociálních, hospodářských i geografických činitelů (scénář, libreto, reprodukční biotopy, agrikulturní expozice).

b) Architektonicko-urbanistická příprava

Pojednávající o optimálním umístění expozice v návaznosti na studii etnograficko-historickou s vymezením rozsahu expozice, návaznosti na síť památkové péče, sídlo realizující instituce, turistické trasy atd. Musí obsahovat i návrh prezentace ukázek sídelních celků ztvárněných urbanisticky.

- c) Rámcový výběr objektů
Po náležitě oponentuře studií (pod bodem 6a, 6b) provést v terénu základní výběr konkrétních objektů či usedlostí, s jejichž transferem nebo kopií se v expozici počítá. Záměrně provádět výběr širší, neboť k vlastní realizaci může dojít až po jistém čase a některé objekty v terénu neudržíme. Již na tomto stupni zahájit s majiteli jednání o výkupu a začít s pořizováním nejméně prvostupňové dokumentace (1:100), v rámci možností ihned i dokumentace druhostupňové.
- d) Vypracování scénáře expozice nebo její části
Na základě materiálů soustředěných pod body 6a), 6b), 6c) vypracovat scénář s uvedením všech komponentů rekonstrukce historického prostředí, jejich vztahu a technicko-provozního vybavení. Je třeba vytvořit urbanistickou studii jako grafické vyjádření scénáře.
- e) Technická dokumentace, majetkoprávní řešení a plánování realizace s ohledem k platným stavebním, ekonomickým a právním normám musí být vypracovány podle ideových podkladů (body 1–6) a oponovány s rozhodujícím uplatněním odborných ideových hledisek. Zásadně pro každou speciální expozici je třeba vytvořit alespoň:
- technickou dokumentaci expozičních objektů,
  - zastavovací plán,
  - prováděcí projekty technického vybavení,
  - prováděcí projekty expozičních objektů.

7. Úkoly při vlastní výstavbě muzea v přírodě

V této fázi realizace běží o pět nezbytných činností, které probíhají paralelně a bez nichž nelze úspěšnou realizaci provádět. Uváděné pořadí není rozhodující. Důležité je průběžné naplňování všech.

- a) Stálá historicko-etnografická dokumentace objektů — usedlostí musí probíhat neustále od bodu 6a), včetně vyhotovení podkladů pro změny stávajícího stavu, časové vrocení, interiérové vybavení. Veškerou studijní a dokumentační práci provádí průběžný výkup sbírkových předmětů, a to i z objektů, u nichž neuvažujeme o prezentaci v muzeu.
- b) Průběžné pořizování technické dokumentace
Obdobně od činnosti v bodě 6c) věnovat stálou pozornost pořizování odborné dokumentace (měř. 1:50, 1:25, detaily 1:10 i 1:1) a u objektů určených pro převoz až na úroveň stavebních a montážních výkresů, včetně návrhu na ošetření hmoty, techniku a technologii převozu nebo výstavbu kopie či vědecké rekonstrukce.
- c) Vypracování scénáře jednotlivých expozičních objektů a usedlostí
V návaznosti na bod 6d) a 7a) zpracovat scénáře pro jednotlivé objekty, usedlosti i skupiny usedlostí, s konkretizací na

interiérové vybavení, včetně sociální diferenciacce nebo vystavního využití objektů.

d) Vlastní realizace

Transfer či výstavby jednotlivých objektů, usedlostí nebo skupin usedlostí, a to podle kapacit vlastních či dodavatelských. S předstihem myslet na zajištění tradičního materiálu (dnes běžně nedostupného), moderních stavebních materiálů (včas zadat objednávky a získat bilanční přísliby), vyřešit celý proces desinfekce a dlouhodobé konzervace objektů, zabezpečovat technický a ideově odborný dozor. Podle místních podmínek kompetenčně vymezit etapu stavebního dokončení objektů a jejich interiérové vybavení, včetně údržby a provozu.

8. Úkoly provozu

- a) Zajištění ostrahy a automatické signalizace při ochraně objektů.
- b) Zabezpečení protipožární ochrany, aby odpovídala zákonným předpisům, ale i potřebám muzea v přírodě.
- c) Průběžná údržba interiérů objektů (úklid, větrání, klimatizace).
- d) Stálá stavební údržba objektů (krytina, omítky, podlahy, otopný systém, líčení atd.).

Muzeum Slánska, Trébíz

- c) Údržba interiérového vybavení (prach, hmyz atd.).
  - f) Stálá údržba celého areálu expozice (komunikace, kanalizace, voda a elektroinstalace, zeleň optická a autentická).
  - g) Zabezpečení obdělávání a ošetřování částí, jež jsou v intenzivní produkci (agro a zooexpozice).
9. Organizační zabezpečení a kulturně výchovné využití
- a) Organizování návštěv, okruhů prohlídek, včetně školení průvodců a lektorů.
  - b) Aktivita — revivace (speciální programy oživení).
  - c) Zajištění služeb (sociální zařízení, zdravotní zařízení, občerstvení, suvenýry).
  - d) Propagace s důrazem na specifiku expozice.
  - e) Oddychové zabezpečení
    - oddychová místa (spec. služby — mateřská školka aj.),
    - možnost vlastní volby z možných způsobů pobytu v muzeu.

Oponováno dne 26. 5. 1977 ve Strážnici, publikováno v Národopisných aktualitách XVI, 1979, č. 1, str. 77-80.

Muzeum Slánska, Třebíz

POSTAVENÍ MUZEÍ V PŘÍRODĚ

---

1. Muzea v přírodě jsou speciální zařízení muzejního typu podle § 4 odst. 2 zákona č. 54/59 v ČSR a § 4 odst. 1 zákona č. 109/51 v SSR, která usilují o vědecky podloženou interpretaci života lidu v minulosti formou shromáždění, odborného zpracování (deskripce i konzervace) a vystavení dokladů ve volné přírodě v geografických a historických vazbách. V tomto pojetí má muzeum v přírodě nezastupitelnou dokumentační a výchovnou úlohu, což se uplatňuje výrazně při objasňování sociálního vývoje.
2. Objekty lidového stavitelství mají v muzeu v přírodě dominantní, ale nikoliv výlučnou funkci a dokumentují nejen stavební dovednost a estetické cítění, ale především vztahy výrobní a sociální vyjádřené urbanistickým řešením, interiérovou expozicí inventářů pracovního nářadí, případně vědeckou rekonstrukcí sídla, historické krajiny nebo i historických činností. Přenesením objektů lidové architektury z původních míst do muzea se tyto stavby stávají sbírkovými předměty movité povahy ve smyslu § 10 odst. 3 zákona č. 22/58 a § 7 zákona č. 54/59 v ČSR a § 7 odst. 2 a § 10 odst. 3 zákona č. 7/58 a § 12 zákona č. 109/61 v SSR. Jejich konzervace a prezentace se řídí zvláštními zásadami pro zhotovování kopií a vědeckých rekonstrukcí stavebních prvků. Státní péče o památky tak přechází na uvedená specializovaná muzea v přírodě, která k provádění této péče musí být kádrově a technicky vybavena.
3. Interpretace života lidu je dosahováno prostřednictvím základního sbírkového fondu i pomocného sbírkového fondu muzea, jehož budování a uchování se řídí zvláštními zásadami. Formou interpretace je speciální expozice rekonstruující historické životní prostředí příslušného kulturního společenství. Jde tedy o vytvoření modelu života společnosti a nezáleží na tom, zda se tak stane v objektech existujících na svém původním místě, nebo přenesením takovýchto objektů na místo jiné, nebo vytvořením kopií takovýchto objektů na určitém místě, nebo kombinací všech těchto metod.
4. Muzeum v přírodě se liší koncepční obsahovou náplní a správou muzejního sbírkového fondu od jiných forem záchrany památek

lidové architektury (památkové rezervace, areály přenesených staveb populárně a nepřesně nazývané „skanseny“, solitery lidové architektury v terénu a jiné). Památková péče ve smyslu uvedeného zákona se snaží o postihnutí a zachování maximální autenticity objektů, což nemusí být vždy v souladu se zaměřením muzeí v přírodě, která se ve smyslu uvedeného zákona o muzeích a galeriích snaží o vytvoření maximální identity s teoretickým modelem, pro což je obvykle současná autenticita překážkou. Pro přístup památkový je cílem zachování jednotlivých objektů, případně jejich souborů, které si sice částečně uchovají hmotné znaky svého vlastního vývoje, ale v podstatě představují jeho poslední období, funkčně již vzdálené společenským důvodům pro jejich záchranu. Tyto jednotlivé stavby pak existují v naší společnosti bez vztahu ke svému funkčnímu obsahu a bez vztahu k celkům různých stupňů, jejichž byly součástí. Komplexnost muzejního přístupu garantuje správné hodnocení každé komponenty prostředí (včetně jednotlivých staveb), neboť ho zpětně vkládá do systému, v němž vznikl a v němž fungoval. V tomto systému může pak sloužit mnohem účinněji společnosti, neboť podává vědecky založený výklad společenských jevů v dialektických vztazích a jejich vývoji. Tedy muzeum v přírodě pojme mezi své sbírky jen takové památky a jejich soubory, které budou v souladu s modelem, který vytváří. Podle místních kádrových a technických předpokladů muzea spolupracují s úsekem památkové péče při budování expozic v přírodě, naopak mohou spolupracovat i pracoviště památkové péče s muzei při výzkumné přípravě a koncepční činnosti při záchraně památek lidové architektury jiným způsobem.

5. Neoddělitelnou součástí působení muzeí v přírodě je i krajina, přírodní prostředí ve kterém je expozice v přírodě včleněná. Vhodné dotvoření v souladu s dalšími komponenty expozic vytváří atmosféru autentického života a prostředí historické krajiny. Proto je třeba vedle ochrany památek prezentovaných v muzeích v přírodě přiměřeně dotvářet a chránit i jejich přírodní prostředí.

ZÁSADY PRO SPRÁVU SBÍREK MUZEÍ V PŘÍRODĚ

Část I. Obecné zásady a sbírkové předměty

1. Sbírky muzeí v přírodě mají povahu:

- a) **sbírkových předmětů,**
- b) **sbírkových objektů,**
- c) **sbírkových biologických prvků,**
- d) **pomocných předmětů,**
- e) **pomocných objektů,**
- f) **pomocných biologických prvků.**

Muzeum v přírodě může vytvářet i sbírky kopií a rekonstrukci historických činností, a to jednak obvyklými dokumentačními metodami a jednak prostřednictvím poučených reproduktérů (osob předvádějících historickou činnost).

- 2. Přívlastky „sbírkový“ a „pomocný“ jsou užívány ve smyslu platných směrnic. Pomocných předmětů se bude užívat především na těch místech expozice v přírodě, kde je nesnadné zabezpečit vhodné podmínky pro originální sbírkové předměty (hlavně exteriérové expozice). Mohou se používat nejen kopie sbírkových předmětů, ale i multiplikáty, pokud nemají mimořádnou hodnotu a pokud se nepředpokládá jejich trvalé uchování v muzeu a není potřebné jejich odborné zpracování. Pomocné předměty mohou být používány i provozně, k demonstraci historických činností. Za pomocné objekty považujeme ty, které jsou budovány pro speciální neexpoziční funkce.
- 3. Sbírkové předměty a pomocné předměty se evidují podle doposud platných směrnic, každá z obou skupin samostatně.
- 4. U sbírek muzeí v přírodě, které se stanou součástí expozice v přírodě, nelze dosavadními prostředky konzervace zabezpečit stálost jejich technického stavu, neboť prostředí této expozice technický stav exponátů snižuje. Proto je nutná jejich periodická kontrola, ošetřování a výměna podle povahy jednotlivých materiálů.

Múzeum kysuckej dediny, Vychylovka (Čadca)

5. Snižování hodnoty sbírkových předmětů v důsledku jejich umístění do nevhodného klimatického prostředí v expozici lze zmírnit jednak náhradním použitím pomocných předmětů v expozici v přírodě a jednak zvyšováním účinků konzervace.

Část II. Sbírkový objekt

1. Sbírkové objekty a pomocné objekty muzeí v přírodě jsou vymezeny definicí expozičního objektu (uzavřený konstrukční celek schopný stát samostatně, ale tvořící i celky a skupiny — například jednotlivé konstrukčně samostatné části usedlosti, hospodářské objekty, ale i ploty, kříže, zvoničky nebo doprovodné provozní objekty apod. — vždy obsahuje kulturní a historické hodnoty, plní dokumentační a výchovnou funkci).
2. Předmětem evidence sbírkových objektů je jejich stav při dokončení výstavby a při převzetí do muzejního užívání.
3. Aby byla zajištěna maximální identita expozičního objektu na počátku evidenčního období a jeho skutečné předlohy je nutné, aby ideová složka investora byla zastoupena na všech jednáních spojených s výběrem objektů, přípravou, provedením a hodnocením stavby.
4. Ideová složka investora zodpovídá za výběr objektů, jejich úpravu, osazení a soustředí příslušný dokumentační materiál, prokazující reprezentativní funkci vybraného objektu.

5. Sbírkové objekty a pomocné objekty po dokončení jejich výstavby převezme do správy uživatel, který zabezpečí odbornou evidenci. Ta bude obsahovat odkaz na uložení ideové dokumentace, technické dokumentace a na dokumentaci případných odchylek evidovaného stavu od technické dokumentace.
6. Sbírkové objekty budou využívány podle zákona o muzeích a galeriích, nesmí být na nich prováděny žádné stavební změny s výjimkou změn provedených v důsledku nových poznatků výzkumu, a požadavků ideové složky investora. V tom případě bude třeba vytvořit příslušnou základní dokumentaci.
7. Instituce užívající sbírkové objekty k muzejním účelům zabezpečuje údržbu jejich technického stavu v souladu s odbornou evidencí. V ní se soustředí v jednom exempláři ideová a technická dokumentace stavu vybraných objektů před přenesením a technická dokumentace sbírkových objektů muzea v přírodě (po ukončení výstavby).

Část III. Sbírkové biologické povahy

1. V expozičním areálu muzea v přírodě budou použity jen ty biologické prvky, které budou plnit funkci komponenta rekonstruovaného historického životního prostředí na základě teoretické studie (teoretického modelu). Biologickými prvky jsou myšleny jak biotopy nebo jiné ekologické typy společenství, tak i jednotlivé taxony.
2. Ty z biologických komponentů, které jsou prokazatelně provenienčně spjaty s historickým vývojem modelovaného prostředí, vytvářejí lokální formy — ekotypy — a tím tvoří nejhodnotnější část genofondu tohoto prostředí, považujeme za sbírkové biologické prvky. Ostatní biologické komponenty považujeme za pomocné biologické prvky ve smyslu § 7 Směrnice pro správu sbírek v muzeích a galeriích z 21. 12. 1960.
3. Základním předpokladem evidence biologických prvků je určení přesného biologického názvu — taxonu.
4. Úkolem muzeí v přírodě je podle zákona č. 54/59 o muzeích a galeriích kromě jiného vytvářet sbírky biologických prvků v souladu se zaměřením příslušného muzea.
Je tedy třeba vytvořit podmínky pro reprodukování uchování příslušných taxonů sbírky.
5. Pro evidenci sbírkových biologických prvků je potřebné zaznamenat kromě biologického názvu taxonu i název užívaný v nalezišti, místo nálezu, označení pěstitele nebo chovatele, autora a data nálezu. Je třeba zaznamenat adresy všech míst, kam byly poskytnuty vzorky za účelem inokulace. Evidenční údaje bude pro vázet nálezová zpráva objasňující biotopické vztahy a nálezové okolnosti. Pro evidenci pomocných biologických prvků je potřebné zaznamenat název taxonomické jednotky a způsob získání.

Múzeum kysuckej dediny, Vychylovka (Čadca)

6. Veškerá odborná dokumentace jak nálezu, tak začlenění a reprodukování prvku v muzeu v přírodě bude mít studijní operativní charakter podle zaměření muzea.
7. Při reprodukování biologických prvků je nutné pravidelné ověřování pravosti a specifikace taxonu a odstraňování nežádoucí hybridizace. Doba ověřování je volena podle biologické povahy taxonu, obvykle v několika generačních intervalech.
8. Vzhledem k vysokým nárokům na podmínky pro vytváření regionálních a lokálních genofondů je nutná vzájemná informovanost, jejímž základem je vydávání indexů sbírkových biologických prvků. Vyžaduje to spolupráci všech pracovišť podobného zaměření, bude však nutné zvolit koordinátora informačního styku.
9. Areál muzea v přírodě nebo jeho část se může stát chráněným územím podle § 3 zákona o ochraně přírody č. 40/56, jehož ustanovení jsou v souladu s výše uvedenými zásadami.

Oponováno dne 19. 7. 1980 v Čadci, publikováno v Národopisných aktualitách XVII, 1980, č. 3, str. 242-244.

ZÁSADY PRO VYTVÁŘENÍ KOPIÍ A VĚDECKÝCH REKONSTRUKCÍ EXPOZIČNÍCH OBJEKTŮ

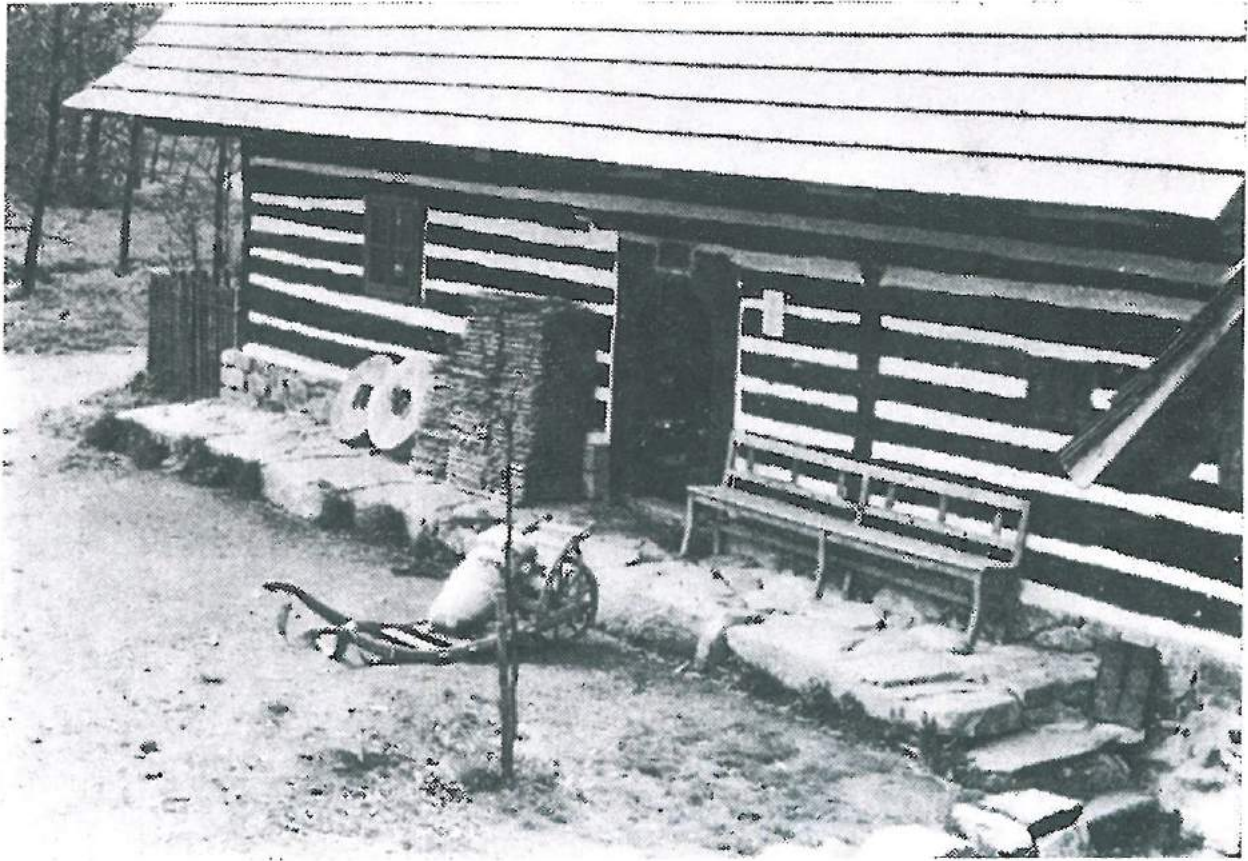
1. Cílem užívání zásad je maximální zabezpečení identity expozičních objektů s expozičním modelem, tedy jejich optimální postavení v systémech společenských jevů a jejich vztahů vytvářejících určitá prostředí i systémy hodnot. Kopie a vědecká rekonstrukce musí tedy sloužit k uchování nejen všech hodnot přenášeného objektu, ale i k nahrazení těch, které již dříve ztratil.
2. Zásad lze použít především k vytváření kopií a vědeckých rekonstrukcí expozičních objektů. Avšak stejným způsobem lze postupovat při vědeckých rekonstrukcích usedlostí a jiných urbanistických jevů, samostatných architektonických prvků, mobilních předmětů, historických činností a jiných jevů dokumentovaných v muzeích.
3. Výběr reprezentantů — exponátů muzea v přírodě — musí být v souladu s ideovým záměrem výstavby muzea a s jeho požadavky na znakovou reprezentaci společenských jevů. K vytváření kopií a vědeckých rekonstrukcí je možné přistoupit především v případě, není-li výběr schopný pokrýt požadavky reprezentace.
4. Kopie jsou vynuceny technickým stavem existujícího objektu, a proto je jejich využití v plném souladu s tradičním lidovým přístupem k údržbě stavby a lze ho doporučit i při výstavbě muzeí v přírodě. Na architektonických detailech užíváme částečných vědeckých kopií zcela výjimečně.
5. V případě, že nelze z terénu přenést takový objekt, který by obsahoval všechny znaky reprezentace, je třeba přistoupit k náhradě chybějících znaků formou částečných vědeckých rekonstrukcí. K úplné vědecké rekonstrukci by se mělo přistupovat jen v krajním případě.
6. V souladu s metodickým doporučením zasedání ICOM z roku 1971 lze použít při výstavbě kopií a vědeckých rekonstrukcí expozičních

Vysočina, Možděnice

ních objektů i netradičních technologií, pokud neovlivní vnější i vnitřní formy objektů a jsou opticky naprosto nezjistitelné. Užívání netradičních stavebních technologií a materiálů za účelem zachování hmoty expozičního objektu je nejen přípustné, ale často nevyhnutné, a to z důvodů technologických, ekonomických, provozních i z hlediska údržby. Prakticky to přichází v úvahu zpravidla jen u objektů hliněných a zděných (cihlových i kamenných), pokud jsou omítnuty. Podmínkou je rovněž, že v expozici je alespoň jeden objekt či jeho část postaven z materiálů i technologií tradiční a z ilustračních důvodů zůstane částečně neomítnut. Za nutné považujeme užívání moderních materiálů k zajištění izolace, konzervace a petrifikace všech expozičních objektů, a to i konstrukčními, nechemickými prostředky, pokud nejsou zrakem jakkoliv zjistitelné.

7. Ke kopiím a vědeckým rekonstrukcím můžeme přistupovat pouze na základě příslušného vědecky zpracovaného dokumentačního materiálu v určitém stupni kvality a rozsahu, podle povahy potřebného zásahu.
8. Pro zhotovení kopií je nutná existence originálů, a proto postačí kromě libreta a scénáře expozice pouze technická dokumentace.

Vysočina, Veselý kopec

9. Pro vytvoření částečné i úplné vědecké rekonstrukce je potřebný návrh zpracovaný na základě etnograficko-historicko-architektonické vědecké studie o vývoji stavitelství a jeho společenských funkcí k příslušné oblasti. Návrh řešící kromě ideových otázek i konkrétní formu včetně výtvarné objemové studie musí obsahovat odkazy na existující znaky, případně jejich dokumentaci (včetně technické) a zdůvodnit jejich výběr i způsob užití v rekonstrukci. To vše jako podklad pro tvorbu prováděcího projektu.

Opnováno dne 24 .4. 1979 v Pribylíně, publikováno v Národopisných aktualitách XVI, 1979, č. 4, str. 309-310.

Vysočina, Veselý kopec

Banské múzeum v prírode, Banská Štiavnica

ZÁSADY PRO KONCIPOVÁNÍ EXPOZIC V PŘÍRODĚ

Z obsahu pojmu muzea v přírodě a jeho poslání vyplývá i modelový charakter expozičních v přírodě. Jejím cílem je rekonstrukce historického životního prostředí, tedy jevu značně složitého co do zúčastněných komponentů a jejich struktur. Tato složitost od nás vyžaduje systémový přístup v poznávací i tvůrčí složce této činnosti. Musíme si uvědomit, že jakákoliv expozice v přírodě je objektivně vnímána jako model skutečnosti a naší úlohou je vytvořit takový model, který by neexistující skutečnost — předlohu — pravdivě reprezentoval. Nikdy se s předlohou nemůže ztotožnit a jeho podoba závisí na úrovni a zaměření našeho dosavadního poznání.

Zásady pro tvorbu expozice v přírodě:

1. Expozice v přírodě je modelem interpretujícím historické životní prostředí.
2. Teoreticko-metodickým východiskem je historický materialismus jako **obecný model** vývoje společnosti.
3. Konkrétní historickou předlohu určenou místem a časem je nutno podle východiskové teorie (bod 2) zpracovat do podoby **teoretického modelu** (historicko-architektonicko-etnografická studie), což v etnografickém pojetí znamená přiblížení obecného modelu předloze vyjádřením korekce mezi vývojovou linií obecnou a teoreticky abstrahovanou linií zkoumaného celku, nebo přesněji variačním pásmem průměrných odchylek, probíhajícími mezi liniemi vyjadřujícími krajnosti nejcharakterističtějších projevů kultury v místní, časové, hospodářské a sociální struktuře.
4. K tvorbě **expozičního modelu** je třeba z variačního pásma teoretického modelu vybrat takové předlohy, které budou zastupovat příslušný jev v jeho nejpočetnějších a z hlediska obecného modelu nejvýznamnějších konkrétních projevech (pozůstávajících z jedné nebo několika vývojových linií vystihujících mnohosti projevů).

5. Pokud expoziční model řeší vědeckou rekonstrukci historického životního prostředí, je nutno modelovat společensko-ekonomické jednotky jako systémy, a to v postupu od nejširších (např. feudální panství — okruhy tržních středisek — obec — usedlost atd.).
6. Pokud nelze vytvořit kopii historického prostředí, je nutno určující znaky modelovaného celku zachovat v původních rozměrech na redukované ploše s dodržáním prostorové úměrnosti.
7. Při vytváření expozičního modelu ve všech jeho formách se postupuje podle zásad o tvorbě kopií a vědeckých rekonstrukcí.
8. Expoziční model by se neměl odklánět od teoretického modelu směrem k obecnému modelu vývoje společnosti.
9. Expoziční model by neměl reprezentovat jev ve výlučné krajní poloze teoretického modelu či být vyspekulovaným průměrným typem jevu, ale měl by být skutečně možným projevem teoretického modelu dokumentovaným v terénu.
10. Zásady expozičního modelu platí jak pro celý expoziční areál včetně biologických komponentů a vzájemných vztahů těchto složek, tak pro řešení interiérů expozičních objektů.

Banské múzeum v prírode, Banská Štiavnica

Šarišské múzeum ľudovej architektúry, Bardejovské kúpele

11. Expozice v přírodě se odlišují jen podle kvality vztahu expozičního a teoretického modelu, přičemž neoptimálnějším je vztah identický.
12. Expoziční objekty jsou využívány především pro vytvoření interiérových expozičních modelů.
13. Pokud lze prostorově a technicky expoziční objekty využít i pro nutné informační expozice, výstavní či provozní prostory, doporučujeme toto řešení při zachování vnější hmoty objektu. Interiéry takto využívaných objektů je třeba přizpůsobit všem technickým a muzeologickým požadavkům.
14. Pokud nelze expoziční objekty využít podle bodu 13, můžeme tyto funkce řešit novou funkční architekturou, která by však neměla být součástí expozičního areálu.

Oponováno 19. 2. 1979 v Cadet, publikováno v Národopisných aktualitách XVII, 1980, č. 3, str. 244-245.

Sarišské múzeum ľudovej architektúry, Bardejovské kúpele

ZÁSADY PRO VYTVÁŘENÍ INFORMAČNÍCH SYSTÉMŮ V MUZEÍCH V PŘÍRODĚ

I. Všeobecné zásady

1. Muzeum v přírodě vytváří a využívá informačních systémů povahy správní, hospodářské a povahy ideově odborné.
2. Informační systémy povahy správní a hospodářské jsou určeny příslušnými výnosy min. vnitra a min. financí a nižšími orgány nadřízenými muzeím v těchto resortech a řídí se ČSN pro VTEI.
3. Informační systémy povahy ideově odborné obsahují informace:
  - a) vnější — v návaznosti na systém vědecko-technických informací (VTEI) a mají převážně bibliografický charakter,
  - b) vnitřní — které vznikly odbornou výzkumnou a sběratelskou činností muzea,
  - c) prezentační — činností muzea upravené za účelem působení na návštěvníky, a to ve formě programů návštěvnických různého stupně, programů pedagogických souvisejících s osnovami státního vzdělávacího systému stanovenými ministerstvem školství a programů speciálních, zaměřených pro informační služby muzea specialistům v oboru.

II. Informační systém vnitřní (dále jen ISV)

4. Informace získané ze všech forem výsledků sběratelské činnosti a výzkumu (trojrozměrné sbírkové předměty, sbírkové objekty, původní terénní dokumentace písemná, kresebná, fotografická, filmová, fonická aj.) je třeba formalizovat na stejné úrovni.
5. Smyslem ISV je urychlení klasifikační a excerpční činnosti, proto je třeba k tvorbě ISV přistupovat z hlediska potřeb výstupu.
6. Každé zařízení bude ISV tvořit podle obsahového zaměření informací své specializace, ale vzhledem ke značnému rozsahu společenských úseků obsahového zaměření doporučujeme návaznost na ISV EÚ SNM v Martině v SSR a Valašského muzea v přírodě v Rožnově p. R. (dále jen VMR) v ČSR. Vytváření ISV jiného typu bude vyžadovat překladový slovník. Každý ISV by měl řešit i napojení na VTEI.

Múzeum slovenskej dediny, EÚ SNM Martin

7. Základní podmínkou realizace ISV je vytvoření jednotné terminologie sbírek, která se pro obor etnografie ukládá v EÚ SNM a ve VMR [pokud nebude určeno jinak ústředními řídicími orgány]. Každá odchylka od uvedené terminologie bude vyžadovat překladový slovník za účelem propojitelnosti systémů při vzájemném dorozumívání.
  8. Každá informace by měla obsahovat určení tematické, geografické, časové (ve většině případů období) a signaturu nositele informace.
- III. Informační systém prezentační (dále jen ISP)
9. Cílem ISP je návod návštěvníka k nejúčinnějšímu vnímání expozice v přírodě.
  10. Základní informace o expozici v přírodě potřebné pro volbu programu pobytu návštěvníka v muzeu je třeba poskytnout ve vstupním areálu expozice s maximálním využitím techniky.
  11. Hlavní formou sdělování informací v rámci návštěvnického programu bude volný rozhovor průvodce s návštěvníkem. Průvodce ve vztahu k návštěvníkovi má úlohu odborně poučeného společníka, schopného provádět jednoduché demonstrace historických činností a úlohu dozorce sbírek. Vhodné je rozšiřování jeho demonstrátorských činností. Nevhodné je užívání techniky [sdělovací] přímo v expozici v přírodě s výjimkou relací obsa-

Múzeum slovenskej dediny, EÚ SNM Martin

hově i formálně přímo souvisejících se záměrem expozice (např. vzpomínkové vyprávění, zvuková charakteristika provozu technického zařízení, hospodářských zvířat nebo speciálních činností). K účelům bezpečnostním a organizačním lze sdělovací techniky využívat v maximální míře, pokud nenaruší ideové působení expozice.

12. Při návštěvnických programech lze v některých uzavřených areálech použít i formy samostatného řešení orientačních a jiných úkolů návštěvníky za pomoci tištěného návodu. Označení objektů nápisy případně vysvětlujícími texty nebo i schémata považujeme za nevhodné. Stupeň ideového působení je závislý zejména na aktivizaci návštěvníků.
13. K návštěvníkům je potřebný individuální přístup, proto je vhodné volit podle náročnosti na služby muzea i typ programu, který by nejlépe vyhovoval záměru pohybu návštěvníka v muzeu. S tím souvisí jednak poznání náročnosti a záměrů návštěvníků ve vstupním areálu a jednak systém školení průvodců pro jednotlivé typy návštěvnických programů.
14. Příprava návštěvníka na prohlídku expozice v přírodě usnadňuje úkoly ISP v areálu muzea a částečně je přenáší na úsek propagace prostřednictvím masových sdělovacích prostředků a prostřednictvím speciálního školení vedoucích zájezdů cestovních kanceláří a rekreačních zařízení.

15. Pedagogické programy provádí pracovník muzea v přírodě (kte-
rý má pedagogickou kvalifikaci potřebnou pro vyučování na
příslušném typu škol) na základě dohod muzeí a odboru škol-
ství ONV (příp. odboru školství KNV) ve spolupráci s OPS a s
vedením příslušných škol. Vyučování je prováděno především
v prostředí expozic v přírodě a doporučujeme maximálního vy-
užívání aktivizace žáků demonstracemi a grafickými pracovní-
mi úkoly. Vytváření školních učeben v muzeu není vhodné.
16. Účinnost pedagogických programů se zvýší, získají-li se ke spo-
lupráci i vyučující, kteří žáky mohou předem na vyučování v
muzeu připravit a při jeho provádění spolupůsobit. Vyžaduje to
předběžné speciální školení těchto učitelů, nebo alespoň před-
běžné poskytnutí metodických pokynů.
17. Speciální programy provádějí odborní pracovníci muzeí v pří-
rodě a jsou zaměřeny podle zájmů objednavatelů a využívají
nejen ISP, ale i ISV.

*Oponováno dne 9. 6. 1980 na poradě řešitelů v Martině, publikováno v Národopis-
ných aktualitách XVIII, 1981, č. 1.*

Múzeum slovenskej dediny, EÚ SNM Martin

NÁVRH SÍTĚ MUZEÍ V PŘÍRODĚ

(Obsah projednán Rožnovskou konferencí 14.–16. 10. 1978 v Rožnově p. Radh.)

Návrh sítě muzeí v přírodě vychází ze současných technických a kádrových předpokladů pro dosažení základního ideového poslání muzeí v přírodě v souladu se stávajícím stavem a perspektivami záchrany objektů lidového stavitelství jinými formami. Poslání sítě muzeí v přírodě nelze spatřovat jen v záchraně a prezentaci lokálních forem tradičního lidového stavitelství. Je třeba si uvědomit, že tento úkol by měl být vyčerpávajícím způsobem řešen v koordinaci s činností památkové péče především metodou ochrany na původním místě. V současném období lze hodnotit stávající nebo připravované expozice v přírodě podle kvality realizace metodických východisek pro budování muzeí v přírodě. Kvalitu nutno spatřovat v rozsahu rekonstruovaného modelu a ve stupni ztotožňování expozičního modelu s teoretickým. Dosavadní společenská praxe jednoznačně prokazuje nesoulad mezi potřebami kulturně politické účinnosti a podmínkami realizace. Z hlediska prognózy vyplývají závažné úkoly pro vytvoření potřebných podmínek rozvoje muzeí v přírodě. Za rozhodující považujeme tyto okruhy problémů:

1. Novelizaci právních norem pro činnost muzeí v přírodě, jejichž specifika se dotýkají zákona o muzeích a galeriích, zákona o památkové péči, zákona o ochraně přírody, zákona o osvětové práci, stavebního zákona a všech předpisů s těmito zákony souvisejících, zejména týkajících se požární ochrany, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, správy národního majetku a financování.
2. Řízení muzeí v přírodě na všech stupních orgánů státní správy bude vyžadovat koordinovaný postup úseku muzeí, památkové péče a ochrany přírody.
3. Prohlubování ideové účinnosti expozic v přírodě bude řešeno především aktivizací návštěvníků, koordinováním záměrů rozvoje cestovního ruchu a zvyšováním kvality služeb. V nejbližším období se těmito problémy budou zabývat úkoly SPZV a RPV.

4. V rámci výzkumných úkolů je potřebné řešit otázky bezpečnosti sbírek, především v oblasti racionalizované evidence, informačních systémů a techniky uložení sbírkových předmětů.
5. Speciální pozornost je třeba věnovat řešení racionální techniky a technologie ošetření sbírkových předmětů za účelem maximálního prodloužení životnosti sbírkových předmětů ve specifických klimatických podmínkách muzeí v přírodě s maximální hospodárností a bez nebezpečí ohrožení zdraví.
6. Současná společenská praxe nasvědčuje tomu, že problém ochrany památek lidové architektury bude řešen i nadále metodou přenesení. Pokud nově vznikající útvary nebudou realizovat metodická východiska pro budování muzeí v přírodě, nelze je chápat jako expozice v přírodě a zařadit je do sítě muzeí. Mohou být využívány jiným způsobem s nižší ideově a kulturně výchovnou účinností.
7. Kádrové, technické a hospodářské integrační tendence v kultuře by měly směřovat k rozvoji specializovaných národopisných a technických pracovišť v muzeích v přírodě.

Múzeum oravskej dediny, Zuberec Brestová

Múzeum oravskej dediny, Zuberec Brestova

SOUPIS MUZEÍ V PŘÍRODĚ V ČSR

Vysvětlivky: a — rozsah rekonstruovaného modelu

1. větší areály rekonstruované sídelní krajiny s více než jediným sídelním útvarem,
2. rekonstruovaný model obce nebo osady nebo její organická část,
3. rekonstrukce usedlosti, nebo soubor samostatných objektů,
4. samostatný expoziční objekt,
5. neúplný objekt, nebo jen jeho torzovitá část, nebo soubor takovýchto částí (podobné lapidáriu),

b — stupeň realizace teoretického modelu

1. vědecké vytvoření expozičního modelu,
2. expoziční model se odlišuje od teoretického (neúplností rozsahu prezentovaného celku, nedokonalostí odborného provedení),
3. expoziční model postrádá teoretickou předlohu,

c — stav rozpracovanosti

1. v provozu,
2. ve výstavbě,
3. v přípravě podkladů, schválený záměr,
4. příprava záměru, výhledové řešení.

Zařazení a b c	Správa (garant)	Místa (okres)	Poznámka
A — Muzea v přírodě:			
3 2 1	Polabské muzeum Poděbrady	Přerov n. L. (Nymburk)	
3 2 1	Okresní muzeum Kolín	Kouřim (Kolín)	nutno revidovat teoret. model
2 1 1	Muzeum Slánska Slaný a MNV Třebíz	Třebíz (Kladno)	
1 1 3	ONV Klatovy	Annín (Klatovy)	
1 3 1	KSSPP Pardubice	Vysočina (Chrudim)	
1 1 1	Valašské muzeum v přírodě Rožnov p. R.	Rožnov p. R. (Vsetín)	
1 1 1	ÚLU Strážnice	Strážnice (Hodonín)	

Zařazení			Správa	Místa (okres)	Poznámka
a	b	c	(garant)		
B — Soubory památek lidové architektury plnících muzejní funkce a majících pramenné předpoklady k vytvoření modelu historického životního prostředí:					
2	2	3	Muzeum Volyně	Zechovice (Strakonice)	rezerv.
3	1	1	Okresní muzeum Rokycany	Dobřív (Rokycany)	{hamr}
2	2	3	Okresní muzeum Ústí n. L.	Zubrnice (Ústí n. L.)	
3	2	1	Turnovské muzeum	Dolánky u Tur. (Semily)	
2	3	2	OVM Vsetín	Karolinka-Račkov (Vsetín)	shluk
3	3	3	KSSPPOP Ostrava	Příkazy (Olomouc)	stodoly
2	2	1	Okresní muzeum Kroměříž	Rymice (Kroměříž)	
3	2	1	OVM Příbram	Březové hory (Příbram)	hornictví

C — Uvažovaná muzea v přírodě pro něž existují pouze pramenné předpoklady, avšak vytvoření realizačních předpokladů je výhledové:

2	?	4	Okresní muzeum Plzeň sever	Marián. Týnec (Plzeň sev.)	
2	?	3	Okresní muzeum Česká Lípa	Holany-Kozlí roh (Česká Lípa)	
1	?	4	ONV Ústí n. Orł.	Jablnoné n. Orł. (Ústí n. Orlicí)	

SŮPIS MŮZEÍ V PŘÍRODE V SSR

A — Múzeá centrálné:

1	1	2	Múzeum slovenskej dediny	Slovenské národné múzeum Etnografický ústav Martin	
1	1	2	Banské múzeum v prírode	Banská Štiavnica (Žiar n. Hronom)	
?	?	3	Slovenské poľnohospodárske múzeum	Nitra	{rezort MPVLIH}
?	?	4	Slovenské technické múzeum Košice	Expozícia kovovýrobných remesiel v prírode Nižný Medzev (Košice)	

Zařazení a b c	Správa (garant)	Místa (okres)	Poznámka
B — Múzeá regionálne:			
1 1 1	Kysucké múzeum Čadca	Múzeum kysuckej dediny Vychylovka (Čadca)	[návrh rozšíriť o oblasť Podjavorníkov]
1 1 2	Liptovské múzeum Ružomberok (L. Mikuláš)	Múzeum liptovskej dediny Pribylina (L. Mikuláš)	
? ? 3	Novohradské múzeum Fíľakovo (Lučenec)	Múzeum ľudovej architektúry Hontu, Gemera a Novohradu Stará Halič (Lučenec)	
1 2 1 2	Múzeum ukrajinskej kultúry	Svidník	
? ? 4	Vinohradnícke múzeum Pezinok alebo Mestské múzeum Bratislava	Múzeum vinohradnícke	
1 2 1 1	Oravské múzeum Or. Podzámok (Dol. Kubín)	Múzeum oravskej dediny Zuberec-Brestová (Dolný Kubín)	
1 1 3	Krajské vlastivedné múzeum Banská Bystrica	Múzeum ľudovej architektúry Pohronia, Slovenská Lúпча (Banská Bystrica)	
2 2 1	Šarišské múzeum Bardejov	Šarišské múzeum ľudovej architektúry, Bardejovské kúpele (Bardejov)	

V dosavadních záměrech není obsažena prezentace výrazných typů historického životního prostředí jihočeské vesnice, moravského Podyjí, opavského Slezska a Chebsko-krušnohorské oblasti. Na Slovensku jsou formy lidového stavitelství i prezentace bydlení dokumentovány i v řadě jiných forem nežli jsou vlastní muzea v přírodě zařazená do sítě (např. přenesené scubory lidových staveb v Humennem, Starej Ľubovni, Detve a ve vesnických památkových rezervacích).

Múzeum ukrajinskej kultúry, Svidník

VYBRANÁ BIBLIOGRAFIE O MUZEÍCH V PŘÍRODĚ V ČSSR

Vysvětlivky:

E Zborník Slovenského národného múzea — Etnografia

Mav Muzejní a vlastivědná práce

NA Národopisné aktuality

Pap Památky a příroda

PP Pamiatky a príroda

1. BALÁŠ E.: K problematice zřízení muzea vesnických staveb v Československu. Český lid 68, 1961, s. 212-219.
2. BENEŠ J.: Národopisná muzea v přírodě jako naléhavý problém naší společnosti. Olomouc 1967.
3. BRANDSTETTOVÁ M. — LANGER J.: Věrohodnost a pravdivost prezentování lidové kultury v expozicích muzea v přírodě. NA 17, 1980, 321-327.
4. DŮBRAVEC S.: Problémy hodnoty lidové architektury v muzeích v přírodě a in situ so zameraním na urbanistické a architektonické hodnoty objektu. Ochrana pamiatok č. 9, 1971, s. 169.
5. E 15 [Materiály semináře o ochraně lidové architektury v muzeích, Martin 23.—24. 5. 1972: Mjartan J. — s. 211, Mruškovič Š. — s. 219, Novák J. — s. 237, Důbravec S. — s. 262, Puškár I. — s. 271, Štika J. — s. 282, Langer J. — s. 292, Stromšík J. — s. 295, Křišteck I. — s. 300, Turzo J. — s. 306, Passerin V. — s. 315].
6. E 20, 1979 [Křišteck I. — s. 17, Benža M. — s. 34, Zuberová Z. — s. 69, Daneková D. — s. 117, Turzo J. — s. 167, Kubovová B. — s. 196].
7. GERYK J.: Návrh na zriadenie múzea v prírode. Čas. Múzejnej slovenskej spoločnosti 23, 1931, s. 46—49.
8. HYČKO J.: Prvá časť Múzea slovenskej dediny v Martine sprístupnená verejnosti. Múzeum 17, 1972, s. 209.
9. CHOLUJ D.: Múzeum ľudovej architektúry na Kysuciach. PP č. 3, 1975, s. 40.

10. JANČÁŘ J. — SOUČEK J.: Instalace interiérů v muzeích lidových staveb. NA 16, 1979, s. 169.
11. JARONĚK B.: Valašské muzeum v přírodě. Katalog výstavy Valašský rok 1925, Rožnov p. R. 1925, s. 15.
12. JARONĚK B.: Živé muzeum Valašska. Valašské Meziříčí 1930.
13. JOHNOVÁ H.: K problémům československých muzeí v přírodě. Časopis národního muzea 130, 1961, s. 203—217.
14. KANTÁR J.: Oravská skupina stavieb v múzeu ľudovej architektúry v Martine (hľadisko etnografické). E. 10, 1969, s. 45.
15. KANTÁR J.: Rezervácie a múzeá ľudovej architektúry na Slovensku. PP 1977, č. 2, s. 10.
16. KANTÁR J. — TURZO J.: Múzeum ľudovej architektúry. Martin 1972.
17. KLADIVÍK E.: Banské múzeum v prírode. Príroda a spoločnosť 1973, č. 25, s. 28.
18. KORBAČKA J.: Budovanie banského múzea v prírode v Banskej Štiavnici. Ochrana pamiatok 1971, č. 9, s. 434.
19. KOUTNÁ J.: Ze zkušeností průvodce v muzeu v přírodě. MaV 1979, s. 173.
20. KOVAČEVIČOVÁ S.: Múzeá ľudovej architektúry v prírode v slovenskej časti Karpát. In: Ľudová kultúra v Karpatoch, Bratislava 1972, s. 239.
21. KUBEŠA A.: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově p. R., E 6, 1955, s. 115—124.
22. KUBEŠA A.: Dobudování Valašského muzea v přírodě v Rožnově p. R. MaV 1964, č. 2, s. 86—87.
23. LANGER J.: Konceptia oravského regionálneho múzea ľudovej architektúry, E 11, 1970, s. 233.
24. LANGER J.: Nová koncepcie Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radh. NA 11, 1974, s. 333.
25. LANGER J.: Experiment s lidovou stravou. NA 12, 1975, s. 327.
26. LANGER J.: Požadavky na péči o technický stav sbírek v muzeích v přírodě. In: Konzervace památkových objektů ze dřeva, VŠCHT, Praha 1979, s. 19.
27. LANGER J. — SOUČEK J.: Problémy rozvoje muzeí v přírodě v Československu. NA 17, 1980, s. 1-10.
28. LANGROVÁ J.: Problematika pedagogické práce na Valašském muzeu v přírodě. In: Spolupráce muzeí a galerií se školami a mládeží. Praha-Teplice 1978, s. 72—77.
29. LANGROVÁ J.: Pedagogická činnost ve Valašském muzeu v přírodě. Metodický zpravodaj pro vlastivědu v Sm kraji 1980, č. 3, s. 24.
30. LICHNER J.: K problematike výskumu ľudovej architektúry. In: Zborník SÚPSOP 1960, č. 1, s. 70.
31. LICHNER J.: Martinské múzeum ľudovej architektúry v prírode. Projekt 1970, č. 5—6, s. 232.
32. MARÁKY P.: Skanzen na Kysuciach. NA 12, 1975, s. 156.
33. MaV 7, 1969 [Materiály semináře Lidové stavby a muzea, Poděbrady 22.—23. 5. 1969: Mruškovič Š. — s. 1, Nováková M. — s. 12, Suk R. — s. 74, Johnová H. — s. 164, Vařeka J. — s. 169, Šolcová L. — s. 192, Bečák J. — s. 193, Štěpánek L. — s. 200, Souček J. — s. 203].
34. MIHAL J.: Ochrana ľudovej architektúry v Šarišskom múzeu v Bardejovských kúpeľoch. PP 1971, č. 5—6, s. 26.
35. MJARTAN J.: Slovenský skanzen. Pamiatky a múzeá 1956, č. 1, s. 27.
36. MRUŠKOVIČ Š.: Zdôvodnenie úlohy výstavby múzea slovenskej ľudovej architektúry a bývania (skanzenu) pri Slovenskom národnom múzeu v Martine. E 6, 1965, s. 5.
37. NA 13, 1976 [Materiály konferencie Muzeum v přírodě jako forma tezaurace stavebních památek, Rožnov p. R. 4.—5. 11. 1975: Frolec V. — s. 169, Langer J. — s. 179, Vařeka J. — s. 185, Souček J. — s. 191, Kantár J. — s. 201, Jeřábek R. — s. 211, Křišteck I. — s. 217].
38. Národopisná výstava československá v Praze 1895. Praha 1895.
39. NOVÁKOVÁ M.: Přemísťování jako jeden ze způsobů památkové péče o lidovou architekturu. Pap 36, 1976, s. 10.
40. PETRÁŠ M.: K otázke liptovského skanzenu. Liptov 2, 1972, s. 197.
41. POLONEC A.: Přípravy a počiatky výstavby múzea ľudovej architektúry v Martine. E 10, 1969, s. 27.
42. PUŠKÁR I.: Prvé regionálne národopisné múzeum v prírode na Slovensku. Vlastivedný časopis 1966, č. 1, s. 46.

43. Rožnovská konference Místo a poslání muzeí v přírodě v socialistické kultuře, 14.–16. 10. 1978. Sborník materiálů, Ostrava 1979 (Špět J. — s. 9, Liptay J. — s. 25, Štika J. — s. 33, Křižtek I. — s. 47, Souček J. — s. 60, Langer J. — s. 70, Šuleř P. — s. 78, Buzek L. — s. 84).
44. RUTTE L.: Projekt Bartošova národopisného muzea v přírodě. Zlín 1946.
45. SLOVÁKOVÁ M.: Výstavba Múzea oravskej dediny v Zuberci. PP 1979, č. 4, s. 11.
46. SOUČEK J. — MÁČEL O.: Od myšlenky k realizaci expozice lidových zemědělských staveb ve Strážnici. NA 11, 1974, s. 33–45.
47. STRÁNSKÁ D.: Národopisné muzeum v přírodě v Praze. Styl 1936, č. 7, s. 137–141, 1937 č. 8, s. 133 až 137.
48. ŠPĚT J.: Půlstoletí Valašského muzea v přírodě v Rožnově p. R. MaV 14, 1976, s. 187.
49. ŠTIKA J.: Die denkmalpflege und die Freilichtmuseum in den Tschechischen ländern. 8. konference Svazu evropských muzeí v přírodě, Cardiff 1978.
50. ŠUBERT F. A.: Nordské muzeum a Skansen ve Stockholmě. Národopisný Sborník československý, Praha 1900.
51. ŠUJANOVÁ O.: Spôsoby ochrany ľudovej architektúry vo vzťahu k jej trvanlivosti. Ochrana pamiatok 1971, č. 9, s. 83.
52. ŠULER P.: Autenticita – identita, aneb o potřebě užitečného napětí. NA 17, 1980, s. 73.
53. TURZO J.: Kysucko-podjavornický region v Múzeu slovenskej dediny v Martine. E 17, 1976, s. 31.
54. VYDRA J.: Ochrana lidových památek národopisných na Slovensku a systém muzeí v přírodě. Národopisný věstník československý 1918, s. 33–38.
55. O zahraničních muzeích v přírodě souhrnně pojednává ZIPPELIUS A.: Handbuch der europäischen Freilichtmuseen. Köln 1974.

Múzeum ukrajinskej kultúry, Svidník

NÁRODOPISNÁ MUZEA V PŘÍRODĚ

— teoretická a metodická východiska k realizaci

Valašské muzeum v přírodě, Rožnov p. R.

Slovenské národní múzeum, Martin

Ústav lidového umění, Strážnice

Redakce: J. Langer

Kolektiv autorů: Dr. I. Křišteck, CSc., J. Langer, prom. hist., J. Souček, prom. hist.,
Dr. J. Štika, CSc., Dr. P. Šuleř, Ing. V. Tetera

Náklad 2000 výtisků

Grafická úprava: Josef Kiesewetter

Tisk: Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc, prov. 33, Uh. Hradiště - St. Město

č.j.kuIt.567.81

Neme.Re.403.16